

№ 9 (314)
Сакавік 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Рэгіён: на берагах
Дняпра –** стар. 2
- **Асоба ў краязнаўстве:
настаўнікі і вучні –** стар. 3
- **Згадка: А. Рыпінскі
і В. Кюхельбекер –** стар. 7

Новыя экспанаты гістарычнага музея

Выстаўка «Экспануецца ўпершыню» – другая з выставачнай серыі доўгатэрміновага праекта, рэалізацыя якога пачалася ў мінулым годзе. Яна знаёміць культурную грамадскасць з новымі паступленнямі Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь у перыяд з 2 лютага па 24 мая.

У 2009 годзе музей як ніколі раней павялічыў свой збор – у фонд паступілі больш за 15 тысячаў музейных прадметаў. Найбольш узбагаціліся калекцыі дакументаў і фарфору, фотаздымкаў, нумізматыкі. У экспазіцыі прадстаўлена самае значнае з паступленняў мінулага года: ад унікальных старадрукаў XVII стагоддзя з рассяянай бібліятэкі бернардынскага кляштара ў Будславе да спартыўнай формы ўдзельнікаў беларускай дэлегацыі на XXIX летніх Алімпійскіх гульнях 2008 года ў Пекіне; ад выдатных акварэляў мастака Міхаіла Горшмана, выкананых у Беларусі ў 1958 годзе, да лічбавых копій партрэтаў магнатаў XVIII стагоддзя. Паштоўкі ваеннага часу з асабістага сямейнага архіва, адбраныя для экспанавання, кранаюць шчырасцю і цеплынёй, дакументы Імператарскай пеярбургскай канцылярыі ўражваюць дасканалай каліграфіяй пісьма.

Упершыню за ўсю гісторыю існавання музея ў яго збор прыняты сучасныя прадметы кultaвага прызначэння: літургічнае адзенне і асабістыя рэчы мітрапаліта Філарэта і арцыбіскупа Тадэвуша Кандрусевіча. На выстаўцы будуць прадстаўленыя прадметы з архіва знакамітага тэлежурналіста Аляксандра Чуланова, імя якога было паролем для ўсіх аматараў турыстычнага руху ў былым Савецкім Саюзе. Новыя набыткі ў калекцыі фарфору – гэта найлепшыя ўзоры прадукцыі шырокага попыту і аўтарскія працы майстроў Мінскага фарфаравага завода.

Гэтай выстаўкай музей не толькі інфармуе наведнікаў пра новыя набыткі, але выказвае падзяку тым людзям і арганізатарам, якія зрабілі дар музею.

**Паводле прэс-рэліза
Нацыянальнага гістарычнага
музея Рэспублікі Беларусь**

Падпісання на «Краязнаўчую
газету» можна з любога месяца.
Будзьма разам!

З вясною!

У калажы скарыстаныя здымкі
Наталі КУПРЭВІЧ і Аляксея ГАЛІЧА

На тым тыдні...

✓ **23 лютага** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася **выстаўка разбюра і чаканшчыка Юрыя Адамовіча «Цёплае дрэва – халодны метал»**. Працы выкананыя ў змешанай тэхніцы, якая аб'ядноўвае ў сабе два розныя віды мастацтва: разьбу па дрэве і халодную, ручную, аб'ёмную чаканку.

✓ **24 лютага** ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі «Палац мастацтва» адкрылася **выстаўка «Мастацтва Эстампа»**. Экспазіцыя складаецца з працаў, створаных на базе Эксперыментальнай творчай майстэрні эстампа Беларускага саюза мастакоў майстрам-друкаром Дзмітрыем Малатковым.

✓ У гэты ж дзень адбылося адкрыццё **выстаўкі «Фактура»** групы віцебскіх мастакоў. Тут прадстаўленыя творы В. Васільева, А. Краўчанка, В. Ляховіч, Л. Мядзведскага, А. Салав'ёва, А. Фалей, В. Шылко. Назва выстаўкі паходзіць ад лацінскага слова *factura* – апрацоўка, пабудова, характар паверхні мастацкага твора і яго апрацоўка. Эфекты фактуры з'яўляюцца адным з прызнакаў, найбольш прыцягальным для выяўлення асабістага почырка майстра.

✓ У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры **24 лютага** ў рамках праграмы Міжнароднай асацыяцыі музеяў «*Museum for social harmony*» прайшла **творчая сустрэча «Святло хрысціянскай паэзіі»** з нагоды 70-годдзя з дня нараджэння інака Мікалая, насельніка Жыровіцкага манастыра, вядомага публіцыста, паэта Алега Бембеля (вядомага пад псеўданімам Зьніч). Хрысціянская ідэя міласэрнасці, роздум над лёсам Беларусі і беларускага народа, пошук духоўных арыенціраў, якія маглі б забяспечыць народу ўратаванне, адвечная прага асобы да духоўнай і маральнай дасканаласці – вось тэмы, якія заўсёды хвалявалі і выразна развітыя ў ягонай паэтычнай творчасці. Вядо-

мы ён таксама як перакладчык на беларускую мову вершаў рускіх і латышскіх паэтаў.

✓ У Глыбоцкім касцёле працуе **выстаўка, прысвечаная каранацыі абраза Маці Божай Валадаркі Азёраў у Браславе**, якая адбылася летась у жніўні. Аўтар здымкаў – мінскі фатограф Алена Шаліма, якая ўваходзіць у фотаклуб «Мінск». На каранацыю сабраліся сотні вернікаў, блізу 200 святароў, пра яе паведамлялі не толькі беларускія СМІ, але і газеты ды тэлебачанне Польшчы і Літвы. Свята было велічным і запамінальным. Выстаўка дапамагае яшчэ раз перажыць тыя імгненні.

✓ Напрыканцы лютага ў Полацку прайшоў **першы фолк-фэст «Полацкі шытак»**, які сёлета не прадугледжваў ніякіх прызоў і намінацыяў. Сярод удзельнікаў – як вядомыя фолк-гурты, так і пачаткоўцы. Першымі на сцэну выйшла «Акана-NHS», якая выконвае рытуальныя беларускія песні ў стылі world-music і ethno-jazz (абрэвіятура NHS расшыфроўваецца як «Народныя харавыя спевы»). У калектыве спявае рок-князьёна Руся. Потым выступілі званыя «Стары Ольса», «Палац», «НагУаль», а таксама – гурт «Абвіотура» з Масквы і Растова-на-Доне ды іншыя. Лідэр «Палаца» Алег Хаменка высока ацаніў імпрэзу: «Скажу, што гэты фэст сапраўды еўрапейскага ўзроўню: арганізацыя, атмасфера, аўдыторыя, спадзяюся, і фінансаванне». Не выключана, што наступнымі гадамі з'явіцца конкурсная частка.

✓ **27 лютага** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы прайшоў **першы этап конкурсу аўтарскай песні «Купалаўскія вакацыі»**, арганізатарамі якога выступілі Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, Цэнтральны камітэт беларускага прафесійнага саюза работнікаў культуры, выканаўчы камітэт Лагойскага раёна, народны тэатр «Жывое слова» пры БДПУ імя Максіма Танка, газеты «СБ Беларусь сёння», ГДА «Экстрым-TV». Адзінай і абавязковай умовай для кожнага ўдзельніка было выкананне двух твораў на беларускай мове.

У кнігарнях прадстаўлены календары на розны густ, праўда, пераважна расійскіх выдавецтваў. Радуе, што адноўлены выпуск беларускамоўнага календара «Родны край», і ў параўнанні з 2009 годам тыраж ягонь на 2010-ты значна павялічыўся.

Сёння ж хачу расказаць чытачам пра яшчэ адну навінку ў календарным свеце. Размова пра беларускі настольны перакідны календар краязнаўчага зместу. У ім адлюстраваны важныя падзеі і факты з летапісу прыёманскага краю, падобраныя вядомыя гродзенскія навукоўцы Аляксеем Пяткевічам. Давайце разам зазірнем ў гэты календар-даведнік.

У ім шырока прадстаўлена гісторыя культурных будынкаў. Называюцца даты, калі яны будаваліся, асвятляліся і адкрываліся. Узгадаю толькі некаторыя храмы Лідскага раёна: тут ушаноўваюцца касцёлы і цэрквы Ліды, Голдава, Непечы, Ліпнішкаў, Трабаў, Белагруды і іншых

Падарожжа па старонках аднаго календара

прыходаў-парафій. Дзецца таксама інфармацыя аб пабудаваных апошнім часам святнях.

І яшчэ пра ўстановы, якія служылі духоўна-асветніцкаму выхаванню нашых продкаў – гэта царкоўна-прыходскія школы. Восенню споўніцца 145 гадоў, як у Дакудаве было адкрытае народнае вучылішча. У канцы XIX ст. такія школы працавалі ў Радзівонішчах, Далёкіх, Ольжаве, Краснай, Смалокіх Баярах, Вангах і Лазянах, Асаве, Сяльцы, Табале, Бабрах. На мяжы XIX–XX стст. з’явілася магчымасць атрымліваць пачатковую адукацыю ў Беневічах, Жучках, Мінойтах, Навасадак, Заполлі.

Неабыхавых да гісторыі роднага краю, у прыватнасці, развіцця тут народнай адука-

цыі, уразіць такі факт: восенню 1915 г. наша зямлячка, вядомая паэтка Цётка (Алаіза Пашкевіч) адкрыла ў Лідзе першую легальную беларускую школу.

Да месца будзе заўважыць, што ў календары называюцца юбілейныя даты, звязаныя з жыццём людзей, якія нямала зрабілі для развіцця на Гродзеншчыне эканомікі і культуры. Маюцца ў календары звесткі і пра знаных землякоў з суседніх раёнаў – Воранаўскага, Іўеўскага ды іншых.

Ёсць падставы ганарыцца сваімі людзьмі жыхарам Воранаўшчыны. Назавём імёны знаных асобаў, звязаных з гэтай зямлёй: генерал Мацвей Сульжыцкі, мастак Пётр Врублеўскі, паэт Алесь Булыка і яго дачка Галіна, таксама пісьменніца, заслужаная на-

стаўніца Беларусі Клаўдзія Трафімюк...

Названы ў календары шэраг прадпрыемстваў і ўстановаў: аддзяленне сувязі мястэчка Радунь, якому споўніцца 105 гадоў, будынак лідскага паштамта, 20-годдзе газеты «Наша слова», камбінат харчовых канцэнтратаў і АТТ «Лакафарба» ў Лідзе. Паддзеныя і іншыя знамянальныя даты, звязаныя з гісторыяй лідскага рэгіёну. Напрыклад, аб знаходжанні ў Лідзе ў сакавіку 1940 года народнага паэта Беларусі Янкі Купалы і яго сустрэчах з мясцовымі выбаршчыкамі і творчай інтэлігенцыяй (быў на тых сустрэчах і Якуб Колас. – «КГ»). І яшчэ аб майстра прыгожага пісьменства. Сёлета спаўняецца 100 гадоў з дня нараджэння вядомага польскага пісь-

менніка Ежы Путрамента і беларускага паэта-байкапісца Уладзіміра Корбана, 85 гадоў споўніцца паэту Івану Саўко, заслужанаму ветурачу Рэспублікі Беларусь. Жыццёвы шлях гэтых творцаў звязаны з Лідчынай, і таму, думаецца, іх юбілей варта адзначыць з удзелам грамадскасці, а імёны ўвекавечыць у назвах вуліцаў, на мемарыяльных дошках ці іншым чынам.

Шмат уражанняў, думак і ўспамінаў выклікае знаёмства з краязнаўчым календаром. Несумненна, добрую справу зрабілі няўрымслівыя даследчыкі роднага краю, выдаўшы такі даведнік. А тое, што ў ім не пазбеглі асобных памылак або недакладнасцяў, упэўнены, чытач выдаўцам даруе. Бо выпуск календара такога зместу ажыццёўлены на Гродзеншчыне ўпершыню і, лічы, на грамадскім пачатках. Тым больш высокай ацэнкі заслугоўвае карпатлівая праца прафесара Аляксея Пяткевіча і яго паплечніка з Ліды Станіслава Судніка.

Алесь ЖАЛКОЎСКІ, г. Ліда

Абапал Дняпра

«Дняпроўскія матывы» – так называецца кніга нарысаў пра творчасць пісьменнікаў, якія нарадзіліся ў раёнах, што прылягаюць да галоўнай ракі Гомельшчыны – Дняпра з ягонымі прытокамі, у першую чаргу Бярэзінай.

Кніга складаецца з шасці раздзелаў: «Дняпро выходзіць з берагоў (Рагачоўшчына паэтычная)», «Жлобінскія згадкі», «Паслухаць звон тваіх блакітных хваль...» (Бярэзіна і Светлагоршчына ў мастацкім слове), «Духоўнае слова Рэчыцы», «Песачанка імкнецца да Дняпра (паэтычнае слова Лоеўшчыны)», «З Брагінкі ў сусвет».

Каб трапіць ва ўсе куточки і мясціны розных раёнаў, аўтары артыкулаў скарысталі, як адзначаецца ў прадмове, цуда-сродак, пра які пісаў Ул. Караткевіч: «Плыве пад ветразем крылаты човен, // Як казачны ў паветры карабель», дзякуючы якому яны наведлі малую радзіму літаратараў. Вандроўка гэтая, трэба сказаць, плённая: каля 80 нарысаў, згрупаваных па раздзелах (раёнах).

Кожны раздзел пачынаецца з уступнай нататкі, дзе згадваюцца імёны пісьменнікаў, якія спрычыніліся да таго або іншага раёна (пэўны час жылі, працавалі, вучыліся ў ім), а таксама мясцовых літаратараў, што прымаюць актыўны ўдзел у культурна-літаратурным жыцці. Не засталіся па-за ўвагаю ў нататках і літаратуразнаўцы, крытыкі, перакладчыкі, фалькларысты, чымі імёнамі ганарыцца не толькі раён, але і ўся наша краіна (напрыклад, Волгі Васілеўны Казловай, якая даследавала творчасць класікаў беларускай літаратуры – Янкі Купалы, Якуба Коласа, М. Лынькова, Я. Брыля, лаўрэатаў розных прэмій). Згаданыя таксама пісьменнікі, што нарадзіліся на Гомельшчыне, але праявілі сябе ў іншамуных

літаратурах – рускай (М. Бажанаў, Э. Карпачоў, Л. Трызна), яўрэйскай (С. Галкін, Р. Добін).

У нарысах аналізуецца творчасць пісьменнікаў, а таксама даюцца найважнейшыя звесткі з іх жыцця і літаратурнай дзейнасці. Аб’ектам увагі сталі такія, напрыклад, прызнаныя ў краіне пісьменнікі, як М. Сурначоў, А. Макаёнак, М. Купрэў (Рагачоўскі раён), М. Лупсякоў (Жлобінскі), А. Наўроцкі, С. Шах (Светлагорскі), М. Грамыка, І. Навуменка, У. Ліпскі, В. Коўтун, А. Сус (Рэчыцкі), М. Даніленка (Лоеўскі), Р. Сабаленка, С. Благун (Брагінскі). У кнізе разглядаецца таксама творчасць літаратараў, якія хараха за явілі пра сябе ў мастацкім слове (У. Карпаў, М. Гроднеў, Х. Жычка, М. Янчанка, У. Верамейчык, В. Якавенка, Н. Тулупава, В. Ткачоў, В. Куртаніч, В. Стрыжак, М. Хамяноў, М. Сліва і інш.).

У нарысах выяўляюцца як адметныя асаблівасці творчасці пісьменніка ў цэлым, так і асобных, найбольш значных, яго твораў. Нарысы сведчаць пра імкненне іх аўтараў глыбока спасцігнуць мастацкі твор (тэматыку, вобразы, ідэяна-эстэтычныя вартасці), паказаць значнасць рэгіянальных традыцый у нацыянальнай літаратуры. Яскравы прыклад таму – нарыс, прысвечаны М. Лупсякову, выдатнаму майстру апавядальнага жанру ў беларускай літаратуры, чыё жыццё доўгі час было звязанае з Жлобіншчынай (старажытным мястэчкам Стрэшын). У ім, у прыватнасці, адзначаецца, што «асаблівай старонкай не

толькі спадчыны Міколы Лупсякова, але і беларуская проза з’яўляюцца «Вясковья паданні», у якіх праявіліся лепшыя рысы аўтара: захопленасць родным краем, цесная знітанасць з Падняпроўем, уплыў народных эпічных традыцый, схільнасць да паэтызацыі і філасафізацыі быцця», што «гэты паэт у прозе здолеў сказаць новае пра нацыянальны менталітэт, душу народа, у якой усё так гарманічна і ўзнісла».

Кніга накладам 500 асобнікаў (368 с.) выйшла напрыканцы мінулага года ў Гомельскім выдавецтве «Сож» пад рэдакцыяй знамага літаратуразнаўцы, доктара філалагічных навук прафесара Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны І.Ф. Штэйнера. Яна адрасаваная літаратарам, работнікам культуры, вучоным і настаўнікам, студэнтам і выкладчыкам ВНУ, журналістам. З цікавасцю яе прачытаюць і краязнаўцы, бо ў кнізе дзецца каштоўныя краязнаўчыя матэрыялы, які датычыць прыроды, гісторыі, культуры асобнага рэгіёну ці населенага пункта.

Васіль РОГАЎЦАЎ,
г. Магілёў

Бачу праблему

Сінія і зялёныя валуны

Прыгожыя дарогі на Беларусі. На гэтую асаблівасць звяртаюць увагу ўсе госці нашай краіны. У розных рэгіёнах яны маюць сваю асаблівасць. Але з усіх дарог люблю дарогу на маёй Радзіме – Лагойшчыне; узгорыстаю, з даляглядамі, цудоўнымі краявідамі.

Ды ёсць адзін момант, на якім я сёння хацеў бы спыніцца асобна. Не толькі я, але, напэўна, і вы пад час паездкаў заўважалі пры дарогах камяні, пафарбаваныя ў розныя колеры, на якіх напісаны словы ў абарону прыроды. Мяркую, нікому не прыйдзе ў галаву фарбаваць траву, кусты, дрэвы ў нейкі колер. Але камяні – таксама частка прыроды, гэта помнікі нашай гісторыі і павінны заставацца ў сваім першапачатковым выглядзе. Многія з іх знайшлі адлюстраванне ў легендах, народнай творчасці, вершах.

У свой час акцёр і рэжысёр Сяргей Абразцоў адзначаў: «...Эстэтычнае выхаванне пачынаецца не на лекцыі – там яно заканчваецца. Яно пачынаецца не ў карціннай галерэі, і не ў тэатры, і не на сімфанічным канцэрце. ... А пачынаецца яно ў прыродзе. Толькі той чалавек, які ўмее захапляцца прыродай, можа палюбіць мастацтва».

Камяні маюць сваю, уласціваю ім афарбоўку. Натуральнае, прыроднае павінна быць натуральным, а для напісання лозунгаў у абарону прыроды неабходна выкарыстоўваць іншыя матэрыялы.

Анатоль АНДРУШКЕВІЧ,
жыхар г. Мінска

Выратуем спадчыну разам

Па ініцыятыве Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Грамадскай назіральнай камісіі пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, Гродзенскага абласнога выканаўчага камітэта і Наваградскага райвыканкама распачынаецца агульнанацыянальная кампанія па рэстаўрацыі (кансервацыі) аднаго з найважнейшых помнікаў Беларусі, калыскі Вялікага Княства Літоўскага – Наваградскага замка.

У межах акцыі прадугледжаны збор сродкаў на рэстаўрацыйныя працы шляхам пералічэння іх з рэспубліканскага, абласнога, раённага бюджэтаў, правядзення шэрагу тыражоў латарэі «Скарбніца», а для прыватных ці карпаратыўных ахвяраванняў адкрыты пазабюджэтны мэтавы рахунак адрэа культуры Наваградскага райвыканкама.

Дык падтрымаем жа супольную акцыю «Рэстаўрацыя Наваградскага замка». Грамадскія аб’яднанні «Беларускі фонд культуры» і «Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры» заклікаюць прыняць удзел у рэспубліканскай латарэі «Скарбніца» і пералічваць грошы на святую справу ахвяравання і рэстаўрацыі нашай спадчыны.

Будзьма разам! Будзьма беларусамі!

Розыгрыш прывагога фонду латарэі «Скарбніца» адбудзецца 22 красавіка 2010 г.

Для збору ахвяраванняў:

Разліковы рахунак адрэа культуры Наваградскага райвыканкама № 363200001310 у АСБ «Беларусбанк», код 698, г. Наваград, УНП 500031377 з адзнакай «На рэстаўрацыю Наваградскага замка».

Асоба ў краязнаўстве

Ад настаўніка – вытокі патрыятызму

На старонках «Краязнаўчай газеты» я ўжо спыняўся на праблемах і дасягненнях краязнаўства ў мінулым – пачатку гэтага стагоддзя. Але найперш яно грунтуецца на Асобах – апантаных гэтаю ідэяй людзях. Вось некалькі прыкладаў з майё Гродзеншчыны.

Алесь Белакоз

Яркай асобай у агульнабеларускім абсягу высьвечваецца постаць настаўніка беларускай мовы і літаратуры (цяпер пенсіянер) Гудзевіцкай СШ Мастоўскага раёна Алеся Мікалаевіча Белакоза, які ў 1965 годзе заснаваў школьны літаратурна-краязнаўчы музей. Ён увесь час узбагачаўся, пашыраўся арыгінальнымі экспанатамі, у 1990 годзе музей набыў статус дзяржаўнага. Дырэктарам Гудзевіцкага літаратурна-этнаграфічнага музея быў прызначаны яго заснавальнік і асноўны збіральнік А. Белакоз. Як пададзена ў Энцыклапедыі гісторыі Беларусі, музей «на той час меў 12 экспазіцыйных залаў, пл. 729 м², больш за 12 тысяч экспанатаў. Асноўныя экспазіцыі: літаратурна-краязнаўчая, этнаграфічная, лёну і ткацтва, народнай медыцыны, народнай творчасці, жывапісу, графікі, скульптуры. Этнаграфічны помнік краю – сялянская хата XVIII ст. з абпілаваным дрэвам, крытая саламяным дахам, куфар з прадметамі сялянскага по-

быту, калыска з лазы, самаробныя цымбалы, выцінанкі, вырабы з саломкі, драўляны плуг, барана, старажытны каменны рукамыльнік».

У музеі перабылі дзесяткі, а мо і сотні найлепшых людзей Беларусі – пісьменнікі, мастакі, навукоўцы, дзяржаўныя, культурныя і грамадскія дзеячы. Яны сустракаліся з вучнямі, дарылі музею свае кнігі, карціны, іншыя каштоўныя рэчы. Лішне казаць, наколькі ад гэтых стасункаў пашыраўся круггляд маладых людзей. Бібліятэка пры музеі на той час налічвала 2 тысячы кніг, ды не абы якіх, а сарыентаваных на профіль музея, сярод якіх нямала рэдкіх, у тым ліку і старадрукаў, а таксама унікальных рукапісаў, як, скажам, грамата караля

Рэчы Паспалітай Станіслава Аўгуста Панятоўскага, пісаная ім у Гродне ў 1793 годзе да стольніка Шукевіча з нагоды склікання апошняга сойму Рэчы Паспалітай.

У музеі шчодро прадстаўленая ўвасобленая ў народных вырабах, у рэчах даўняга побыту памяць пра гісторыю канкрэтнага кутка зямлі, ягоных людзей – народных майстроў, ткачоў, кавалёў, вышывальнікаў, бондараў ды іншых. Найлепшымі памагатымі шапоўнага Алеся Мікалаевіча Белакоза ў стварэнні музея, а потым і ў яго функцыянаванні былі вучні. Яны збіралі па вёсках ужо непатрэбныя людзям у побыце рэчы, што набывалі ў музеі статус каштоўных рарытэтаў. Самі ж вучні праводзілі і праводзяць па музеі экскурсіі. Такім чынам, музей адыгрывае вялікую ролю ў іх

Літаратурна-краязнаўчы музей ў Гудзевічах

(Заканчэнне будзе)

грамадзянскім станаўленні, у выхаванні пачуцця гонару за сваіх продкаў, пашаны да чалавека працы, нацыянальнай годнасці.

Алесь Белакоз належыць да людзей, якіх сярод «рахманых і памяркоўных» беларусаў не так шмат: ён валодае выразным арганізатарскім талентам, цвёрдай воляй, настойлівым характарам, мэтанакіраванасцю, непахіснай верай у праўдзівасць абранага шляху плюс вялікай і ўсеахопнай любоўю да Беларусі, яе культуры і мовы. Хоць па жыцці, у стасунках з людзьмі гэта надзвычай добрамыслівы, далікатны чалавек.

Сярод ураджэнцаў роднага мне Навагрудскага раёна найперш хацелася б назваць імя надзвычай сціплай жанчыны Ніны Паўлаўны Шурак, якая стаяла ля вытокаў Навагрудскага гісторыка-краязнаўчага музея і пачала па ўласнай ініцыятыве, задоўга да афіцыйнага адкрыцця, збіраць музейныя прадметы, што сталі найлепшым рэчыўным доказам і агітацыйнай недаверкаў дзеля ажыццяўлення задумы. Пашаны і добрага слова заслу-

гоўваюць светлай памяці настаўнікі, арганізатары школьных краязнаўчых музеяў: выкладчык гісторыі ў Любчанскай СШ Вінар і яго наступнік М.М. Карповіч, а таксама настаўнікі беларускай мовы і літаратуры ў Валеўскай СШ М.Ф. Петрыкевіч і У.А. Урбановіч. На жаль, іх імёны не згадваюцца ў вельмі грунтоўным выданні «Памяць. Навагрудскі раён». Мабыць, у гэтым выявілася пэўная няўвага да праблемаў краязнаўства, якое не заўсёды лічылася чымсьці істотным і патрэбным.

Каб пераканацца, што такое ўяўленне не вельмі слухнае, засяроджуся тут на здзейсненым Уладзімірам Аляксандравічам Урбановічам, балазе ён пакінуў пасля сябе дзве кнігі: «Падарогі мясцінах» і «Шляхам паэтаў і герояў» (1970). Абедзве выдадзеныя «Народнай асветай» і маюць падзаголоўкі «З вопыту краязнаўчай работы па беларускай літаратуры».

Цяпер увага да краязнаўства куды большая, чым у часы напісання названых кніг. А было гэта, калі адразу пасля вайны ў многіх раёнах створаныя краязнаўчыя музеі паўсюль у загадным парадку пераназываліся і пераўтвараліся ва ўстановы народнай славы, дзе, зразумелая рэч, профіль быў пераарыентаваны на ўвекавечванне масавага подзвігу ў мінулую вайну і ўслаўленне мірнай і шчаслівай працы людзей у савецкі час, а жыццё даўняга падавалася спрэс цяжкім, змрочным і нецікавым.

Яўген ЛЕЦКА,
пісьменнік

Творчасць Ніла Гілевіча рознабачная. Ён паэт, публіцыст, перакладчык, а яшчэ грамадскі дзеяч, настаўнік і сапраўдны сейбіт беларускай літаратуры, які раскідвае зерне і чакае, пакуль яно ўздыцца і пачне каласіцца, а пасля шчыра радуецца таму, як наліваюцца літаратурныя каласы, мацнеюць і цягнуцца ўверх. Адчуваецца, што стварае ўсё гэта дойдзі з чыстаю душой, з багатым жыццёвым вопытам, з вялікім натхненнем, улюбёны ў сваю працу, родную літаратуру. Творы Ніла Гілевіча ўзрушваюць душу, прымушаюць разважаць аб жыцці. Але я жадаў бы ўспомніць пра кнігу Ніла Гілевіча «Паланэз Агінскага», якая выйшла ў бібліятэцы часопіса «Куфэрак Віленшчыны», галоўным рэдактарам якога з'яўляецца Міхась Казлоўскі (Маладзечна, 2002). Чаму менавіта пра гэтую кнігу? Адкажу. Яна была выдадзена невялікім тыражом – усяго сто асобнікаў, і таму яе вельмі цяжка знайсці цяпер нават у бібліятэках, па-другое, я лічу, што гэтае выданне можна паставіць на адзін узровень з кнігай Максіма Багдановіча «Вянок». «Паланэз Агінскага» складаецца з дзвюх частак: «Лірыка і Паэмы» і «Вер і помні», дзе прадстаўленыя творы, напісаныя Нілам Сымонавічам з 1996 па 2002 год.

Паланэз Ніла Гілевіча

У першай частцы змешчаныя паэтычныя творы, у якіх я бачу вялікую літаратурную каштоўнасць, жыццёвы вопыт і майстэрства паэта. Чытаючы іх, адчуваеш, што аўтар знаходзіцца ў добрым настроі і збіраецца далей працаваць на літаратурнай ніве. Аб гэтым наступныя радкі:

Таму і дагэтуль на цвердзі стаю.
І рад, калі скажа мне поціск далоні:
«Трымайся, таварыш!»

На родным загоне
Яшчэ ты не скончыў работу сваю!..»

А як добра ён піша пра родную мову, што яе не толькі трэба ведаць, але і зберагчы для нашчадкаў. Калі ўчытваешся ў творы паэта, разумееш, што мова – галоўная рэч для кожнага чалавека. Асабліва пра гэта не павінны забываць настаўнікі:

Не бядуйце, настаўнікі міля,
Што з праграм і падручнікаў школьных

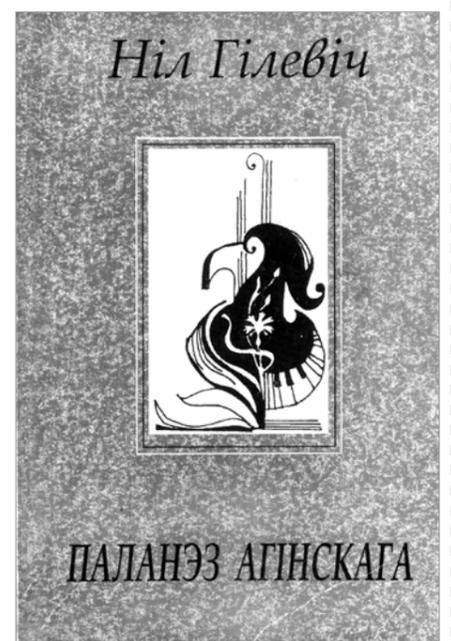
Песні-думы паэта праўдзівыя
Выдзяўбаюць, як шкоднікаў шкодных.

Выдзяўбаюць з той самай
нянавісцю,

Як калісь, на крывавым прадвесні,
Каршуну, што вісела тут навісцю,
Выдзяўбалі Купалавы песні.

У другім раздзел кнігі «Вер і помні» ўваходзяць дзве паэмы – «Лодачкі» і «Паланэз Агінскага». У іх Н. Гілевіч апавядае пра Вялікую Айчынную вайну пасляваенныя гады, як усім у той час было цяжка, як людзі баяліся здрады і не давяралі адно аднаму. Падаецца аўтарскі ўспамін-апавед пра адносіны паміж людзьмі, пра здзекі над асобай, пра пакуты таго часу, пра розныя жыццёвыя, сацыяльныя і чалавечыя праблемы.

Выданне атрымалася філасофскім, насычаным. І за гэта хачу падзякаваць Нілу Гілевічу – грамадзяніну, настаўні-

ку і проста цудоўнаму чалавеку за ягоную творчасць.

Барыс
БРАЦУК,
г. Маладзечна

Мастацкая вандроўка па родным краі

У Рэспубліканскай мастацкай галерэі «Палац мастацтва» ў студзені экспанаваліся творы Міколы Андруковіча. Ён працуе старшым выкладчыкам кафедры мастацкай і педагогічнай адукацыі БДПУ імя Максіма Танка. Яе выкладчыкі маюць справу са студэнтамі, якія павінны тэарэтычна і практычна засвоіць спецыфіку выяўленчага, ужыткавага і народнага мастацтва. Да гонару выкладчыкаў, яны разумеюць гэта і практычна выяўляюць сваё разуменне і здольнасці ў сваіх мастацкіх творах, аб'ядноўваюць і спалучаюць асаблівасці розных відаў мастацтва. Выстаўка Міколы Андруковіча ў пэўнай ступені з'яўляецца пацвярджэннем гэтаму і праяўляецца ў некаторых творах кампазіцыйнай адметнасцю, тэхналагічнымі асаблівасцямі, выкарыстаннем матэрыялаў ды іншымі прыкметамі.

Улюбёны ў родны край, мастак з рамантычна-паэтычным бачаннем, адчуваннем стварае пейзажныя краявіды, бо пейзаж, прызнаецца, — акадэмічны накірунак яго мастацкай творчасці.

Мне шанцавала: за дзень да закрыцця маім праважатым па выстаўцы быў сам мастак. Прыходзім да сімвалічнага палатна «Радзіма. Раніца», якое адкрывае выстаў-

Мікола Андруковіч

ку, — краявід пейзажны і філасофскі. Уражае палатно «Мой родны кут» з рэчкай Плісай, дрэвамі, масткамі. Дарэчы, фрагмент гэтай карціны — ліпавы пень, як знак пакутаў — падаецца

«Прадчуванне навальніцы»

асобным творам пад назваю «Роздум». Палатно ж асацыюецца з Лагойшчынай і Нарачаншчынай, можна сказаць, аб'ядноўвае іх у адно. Прымушае пастаяць і падумаць карціна «Прадчуванне навальніцы», якая насаўваецца на вёску Зарэчча на Жодзіншчыне. «Лагойскі краявід», замаляваны каля вёскі Айнаравічы, — гэта збор паэтычна-пачуццёвых уражанняў. Разам з творам «Ружовы надвечорак» каля Сілічаў, напоўнены мажор-

насцю і свежасцю. У карціне «Крыніца» мастак удала перадае і прыгажосць, і гістарычную значнасць старажытнай Заслаўскай зямлі. З гэтай карцінай перагукваецца энергічная, мінорна-мажорная праца «Нёман і Каложя»: веліч на нясе Нёман свае воды, а над ім і над зямлёй плывуць навальнічныя аблогі, а на высокім беразе, нібы злучае зямлю з небам, стаіць старадаўняя Каложя. Карціны «Вясковае ўражанне», «Бераг Нёмана», «Нарачанскі поўдзень», «Жоўтае поле» і іншыя пейзажы напоўненыя светлай энергетыкай аўтара і адпаведнай гэтай энергетыцы каларыстыкай. Натурны эцюд «Стары парк у Нясвіжы» перадае мінуўшчыну праз стан гэтага парку з яго загадкавай містычнай Чорнай дамай. Тэма спадчыны атрымоўваецца ў карціне «Фарны касцёл. Ахоўная вежа. Ратуша», і ў арыгінальным творы «Сімволіка Францыска Скарыны».

Мастак карыстаецца рознымі тэхнікамі. Так, у тэхніцы калажа выкананы твор на балючую тэму «Прыродны катаклізм». А «Блакітнае сонца», як зазначае мастак, — гэта ўмоўны пейзаж ці калаж. Хоць і сказаць, што ў гэтым творы сонца матэрыяльна адчуваецца на кветках, коціках ды іншых прадметах. Арыгінальная пейзажна-дэкаратыўная, ці інтэр'ерная, як характарызуе аўтар, кампазіцыя «Кветкі мінулага лета на возеры Медзасол» у Докшыцкім раёне на Віцебшчыне, сведчаць пра паспяховае пошукі мастака.

Гэта ж сведчыць і «Малітва» з аўтарскім эксперымантам з бронзай, эмаллю і графічнай асновай, і настраёвая фларыстычная кампазіцыя «Восеньскі эцюд», і інтэр'ерная

«Нёман і Каложя»

кампазіцыя «Рамонак позні», у якім мастак падлавіў і таленавіта перадаў каларыстычны стан сярэднепозняй восеньскай пары. Хоць і пастаяць перад нацюрмортам «Бацькоўскія яблыкі», старанна і любоўна выпісанага, напоўненага водарам спелай восені. Імкненне мастака «перадаць фарбамі матэрыяльнасць колеру», на мой погляд, удалося, але ён лічыць нацюрморт «крыху плакатным», з чым я не пагаджаюся.

Каля многіх твораў выстаўкі, а іх за трыццаць, у сваіх камен-

«Дзіцячы свет»

рых мастак выказаў пэўную незадаволенасць кампазіцыйнага, каларыстычнага, тэхналагічнага характару.

Гэткая самакрытычнасць, патрабавальнасць да сябе ў творчым працэсе — нармальна з'ява, калі не залішня.

У творах «Калючкі і плады», «Лета. Званочкі», «Флёксы» адчуваецца і паэтычнае, і роздумна-філасофскае. Філасофскае выразна праглядаецца ў творах «Ліхтары вуліц», «Гарадскі пейзаж», «Святло далёкіх ліхтароў» з серыі

«Man and city» («Чалавек і горад») з персанальнай берлінскай выстаўкі. Мастака хвалюе ўрбаністычная тэма, і ён шукае свае падыходы для яе вырашэння.

Хоць і засяродзіць падкрэсленую ўвагу на створаны мастаком разам з дачкой твор «Дзіцячы свет». У ім дзіцячае і бацькоўскае, мастацкае і выхавальнае. Рухавы казачны конь на карціне, як і ўся прастора, запоўнены цацкавым светам дзіцяці. Знайшлося месца і сонцу, і летуценням дачкі і бацькі. Твор сонечны, светлы, настраёвы. Роздумнасць закладзеная і ў інсталяцыю «Выстаўка палітраў», якой заканчваецца шоста персанальная выстаўка Міколы Андруковіча. Развітваючыся з творцам, жадаю поспехаў і творчага плёну ў мастацтве і педагогічнай працы.

Яўген АДАМОВІЧ,
былы загадчык кафедры
мастацкай і педагогічнай
адукацыі БДПУ
імя Максіма Танка

«Бацькоўскія яблыкі»

Да радаводу Напалеона Орды

ласці ў паўднёвай частцы Вялікай Арменіі). Вытворным размоўна-гутарковым варыянтам імені Гардзіян з'яўляецца *Гордзя, Горда*.

Урэшце, у імёнах, якія сталі прозвішчамі Ворда, Горда, Гурда можна бачыць характэрныя для беларускай мовы здаўна прыстаўныя зычныя *В і Г* перад націскнымі і ненаціскнымі *О і У* – як у звычай-

ужываюцца з рознымі прыстаўнымі зычнымі ці без іх.

Даказваючы сваё шляхецтва ў Мінскім шляхецкім дэпутацкім сходзе, Ворды іншым разам даводзілі доказы ўжывання свайго роду як *z Hurdów Orda, z Hurdów Ordowie: Pawel Samuela syn z Hurdów Orda, strażnik powiatu Pińskiego 1823 r.*

Вывучыўшы архіўныя справы прашляхецкае паходжанне Вордаў у Нацыянальных гістарычных архівах у Мінску і Гародні, метрычныя кнігі ў Мінскім і Гарадзенскім архівах і Цэнтральнай навуковай бібліятэцы НАН Беларусі, друкаваную літаратуру па Вордах, мы атрымліваем некалькі галінаў-лініяў радаводу Вордаў («белую», «чорную» і інш.). Радаводныя табліцы даюць шмат інфармацыі пра род Вордаў, паказваюць кампактна і відавочна радаводныя сувязі пакаленняў. Мы абмяжуемся падачай галіны роду самога Напалеона Арды, тым больш што яна пакуль не распрацаваная як след, бо з-за ўдзелу Н. Арды ў паўстанні 1830–1831 гг. супраць расійскіх захопнікаў яго пазбавілі шляхецтва, маёнткаў і фактычна

вымусілі эміграваць. Таму архіўная лінія Н. Арды знікла, яна не праходзіць ні ў адной з захаваных справах пра шляхецкае паходжанне роду. Яна, відаць, была, але ў завірусе Другой сусветнай вайны амаль усе справы пра шляхецкае паходжанне родаў Гродзенскай губерні, у тым ліку па Кобрынскім павеце, дзе меў маёнтка бацька Напалеона Арды Міхал, прапалі. Таму ёсць праблемы ў прывязцы радаводу кобрынскіх Вордаў, бо сустракаюцца ў адзін час, напрыклад, некалькі Міхалаў Вордаў у былым Пінскім павеце, куды спрадвек цягнуліся і кобрынскія Ворды.

Так, мне ўдалося ўдакладніць дату смерці бацькі Напалеона Арды – Міхала Людзвікавіча. Гэта 29 жніўня 1808 г. Пахаваны ён 30 жніўня на могілках каля грэка-каталіцкай царквы ў Варацэвічах з дазволу плябана. Пра факт смерці Міхала я адшукаў аж два запісы: адзін на латыні, другі па-польску. У першым акце запісу ён названы маршалам Кобрынскага павета, які пражыў 56 гадоў, у другім жа яго ўзрост змяшчаецца да 54 гадоў. Каб вызначыць дакладную дату

нараджэння Міхала Арды, трэба адшукаць ягоную метрыку пра нараджэнне.

Рэвізскія сказкі прыкладна ў Янаўска-Пінскай парафіі за 1795 г. даюць цікавыя факты пра бацьку Напалеона Арды. Аказваецца, што Міхал Арда быў канюшым Пінскага павета, дзедзічам Варацэвічаў. У фальварку Варацэвічы яму служылі два шляхціцы, трое вольных людзей і шэсць падданных, а ў вёсцы Варацэвічы яму належалі 129 падданных. Відаць, ён быў першы раз жанаты з Кацярынай Карніцкай, мінскай падкаморынкай (1764 – 22.02.1796), а другі раз – з Юзэфай (Юзафінай) Мацвеевай Бутрымовіч (1775–1859), і з ёю з 1800-га да 1808 г. спладзіў пяцёра дзяцей. Апошняя дачка Гартэнзія-Адэлаіда нарадзілася 3 жніўня 1808 г., а сам Міхал Арда памёр 29 жніўня таго самага года.

Варта дадаць карціну валодання Варацэвічамі і навакольнымі маёнткамі Вордамі ў 1795 г. Напэўна, Міхал Арда валодаў яшчэ адным набыткам ад Пратасевічаў – фальваркам і вёскай Варацэвічы з 211 душами падданных. Фелікс Арда, паручнік, меў у Варацэвічах 47 душаў, а ў фальварку і вёсцы Гута – 39 падданных. Якуб Арда з Гурдаў, былы суддзя Галоўнага Трыбунала ВКЛ ад Пінскага павета, меў у фальварку Астраўкі 6 падданных, а ў вёсцы Гдэмер 21 душу.

Цікавыя радаводныя факты даюць метрычныя кнігі пра хрышчэнне Напалеона Арды спачатку ў Янаўскім касцёле пад імем Мацея Арды (Mateusz Orda), а затым у Пінскім касцёле (1752–1832 гг.) пад трыма імёнамі – Напалеон-Мацей-Фадзей (Napoleone-Matheus-Thadeum). У абодвух дакументах называюцца адны і тыя ж бацькі і кумы, той самы ксёндз, які хрысціў Напалеона Арду, абодва разы называецца месца і дата нараджэння – Варацэвічы, 12 лютага 1807 г. У той самы дзень Напалеон быў ахрышчаны (НГАБ у Гародні, ф. 904, в. 1, спр. 11, арк. 11; метрычная кніга Пінскага касцёла ў фондзе Янаўскай бібліятэкі, нумар запісу 659).

Леанід АКАЛОВІЧ,
мовазнаўца,
краязнаўца,
генеалаг

(Заканчэнне. Пачатак у № 8)

Старадаўнія і сучасныя варыянты напісання прозвішча Орда, Ворда, Варда, Вардзіч, Ордо і вытворныя даюць падставы выказаць антытатарскую ці лацінскую версію паходжання прозвішча Арда ад лацінскага слова *ordo*, якое мела шмат значэнняў, у тым ліку і вайсковыя:

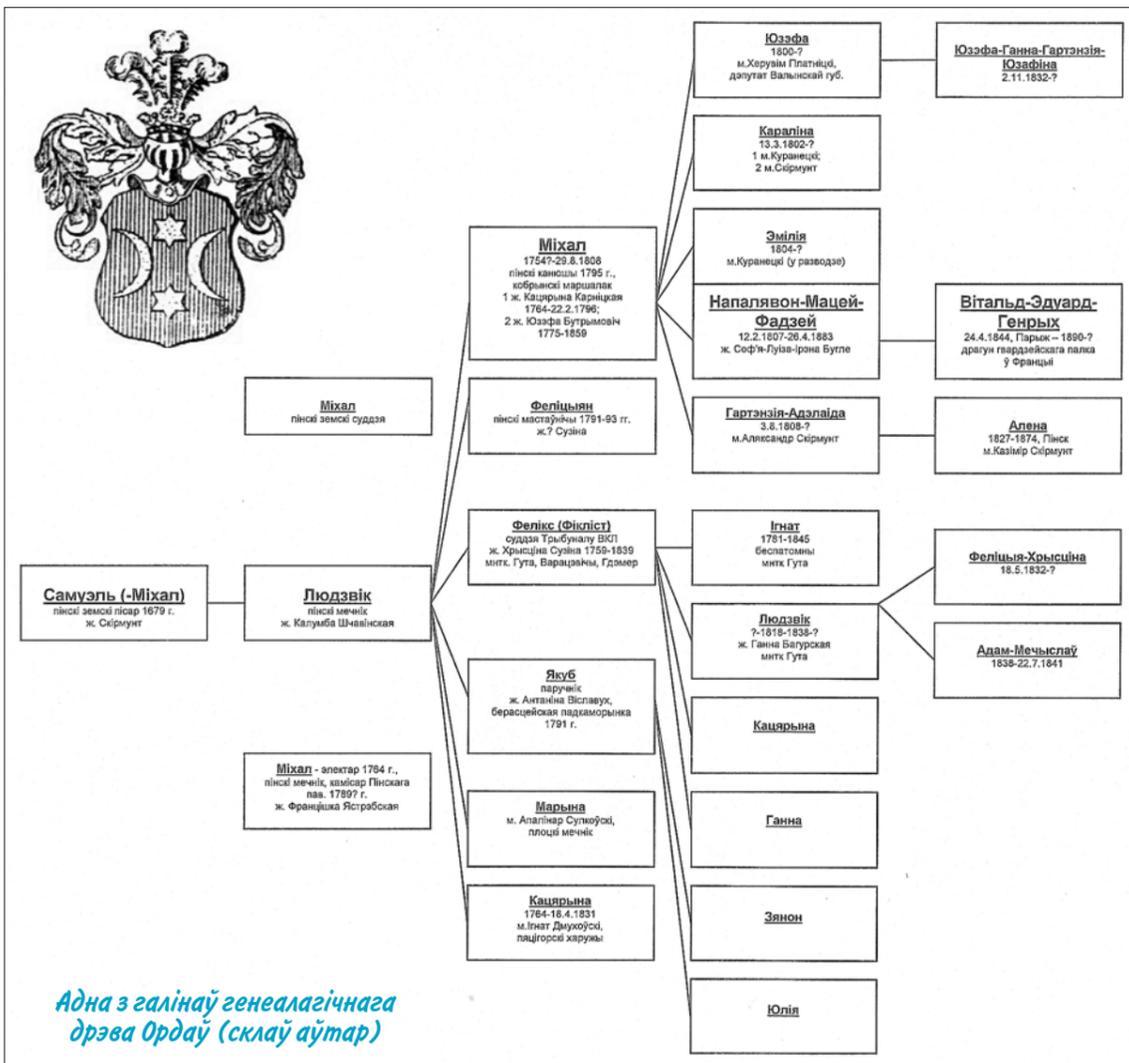
1) лінія, шарэнга (у войску); 2) атрад, цэнтурія; 3) разрад, стан (сословіе); *ordo equi ester* – конніцкі стан; 4) пасада цэнтурыйна, цэнтурыйн; *ordines primi* – цэнтурыйны першых цэнтурыйцаў; 5) рад; рад месцаў у тэатры; *in quattuordecim ordinibus sedere* – сядзець на месцах для коннікаў, быць коннікам (коннікам адводзілася ў тэатры 14 радоў); 6) паслядоўнасць, правільны ход, парадак.

Такім чынам, татарскае *ordu* – беспарадак, лацінскае *ordo* – парадак. Можна казаць і пра рэлігійнае значэнне спалучэння словаў *ordo missae* – парадак святой імшы...

Наяўнасць у радаводзе Вордаў яшчэ аднаго варыянта прозвішча – Горда, Гарда, Гурда і вытворных Гордзіч, Гардзевіч наводзіць на яшчэ адну версію паходжання Арда – ад царкоўна-праваслаўнага імя *Гордый*, у больш пашыранай у беларускай мове яго форме Гардзей, якое бярэ пачатак ад імя фрыгійскага валадара *Gordias* (па-грэцку) і *Gordius* (на латыні). Паводле легенды, Гордзіч завязаў адмысловы вузел, ад якога залежаў лёс Азіі. Праўда, існуе яшчэ адно імя – Гардзіян (грэцк. *Gordion* – Гордзіч, старажытная сталіца Фрыгіі або грэцк. *Gordyenois* – жыхары Гардзіены, во-

ных словах *вокны, вочы, вусны, вушы, дыял. (г)ануча, (г)авечка, (г)араць*. Дарэчы, і ў польскай мове кажуць *orda* і *horda* – словы з названымі вышэй вайсковымі значэннямі.

Адным словам, як бы там ні паходзілі прозвішчы мянушкавага характару Арда, Орда, Ворда, Горда ці Гарда, ужо самыя першыя ў радаводзе Вордаў асобы, запісаныя ў дакументах пачатку XVI ст. як Миколай Петрович Ворда, Пётр Миколаевич Вардич (1528 г.), Горда Семён (пінскі зямлянін 1561 г.), на Івана Урьду (шляхціца 1589/90 гг.),

Доўга на падвакоўні ў майё гарадской кватэры ляжыць гранат. Вонкава ён не адрозніваецца ад тых сонечных пладоў, што чырванюць на Камароўскім і іншых рынках. Хіба каго сёння здзівіш гранатам?! А той, што ляжыць дома, прывезены мною з Таджыкістана. З дазволу сваіх далёкіх сяброў сарваў яго ў гранатавым садзе паблізу слаўнага Нурэка.

Той дзень быў напоўнены для мяне сустрэчамі-адкрыццямі. Сустрэўся з пісьменнікам Леанідам Чыгрыным, які з маленства жыве ў Таджыкістане, а нарадзіўся ў Беларусі, на Віцебшчыне, – у 1942 годзе. Па-знаёміўся з БелАЗам, узведзеным на пастамент як помнік інтэрнацыяналу будаўнікоў Нурэцкай гідрэлектрастанцыі. А з самай раніцы – абяцанае майм добраахвотным душанбінскім гідам-кнігавыдаўцом Ато Хамдамам сустрэча з легендарным савецкім паэтам Мумінам Канаатам.

«Беларуская Энцыклапедыя»: «Канаат Мумін (н. 20.05.1932, в. Кургавад Калаі-Хумбскага р-на Горна-Бадахшанскай аўт. вобл., Таджыкістан), таджыкскі паэт. Скончыў Таджыкскі ун-т (1956). Друкуецца з 1955. Аўтар зб-каў вершаў і паэм «Зямныя зоркі» (1963), «Дняпроўскія хвалі» (1964), «Паэма агню» (1967), «Мацярынскі твар» (1974), паэм «Галасы Сталінграда» (1972), «Калыханка Авіцэны» (1978) і інш., адметных вастрынёй праблематыкі, імкненнем да філас. асэнсавання жыцця. Дзярж. прэміі СССР 1977. На бел. мову асобныя творы К. пераклаў Г. Пашкоў».

Калі паспрабаваць арганізаваць пэўны рад паэтаў яго, Муміна Канаата, пакалення, то, відавочна, выбудуецца адметны шэраг майстроў яркіх, дзеяздольных... І як камандзір-вядучы гадзіны ні ўшчыльнілі мой час, не мог не задацца хаця б некалькі пыхтанніў паэту, чые пошукі і адкрыцці відаць і з Беларусі.

– Дарагі Мумін, ужо Вашая паэма «Дняпроўскія хвалі» вылучыла маладога літаратара ў першыя рады Таджыкістан у шматнацыянальнай, як тады было прынята гаварыць, савецкай літаратуры... Ці не закружылася тым часам галава ад такога ўзлёту, такой увагі?

– Тут варта ўгадаць яшчэ некаторыя моманты. У 1964 годзе «Дняпроўскія хвалі» былі вылучаныя на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Таджыкістана імя Рудакі. І на апошнім этапе я зняў сваю кандыдатуру, саступіўшы месца устоду, настаўніку Джалолу Ікрамі. Ён і быў пасля ад-

значаны прэміяй за раман «Дачка Агня». У верасні 1964 года ў Маскве на пляцоўцы ВДНГ СССР праходзілі Дні Таджыкскай ССР. І ля сцяны Крамля каля магілы Невядомага салдата чыталі і спявалі фрагменты паэмы «Дняпроўскія хвалі». А напрыканцы

цам у сне. І ўжо я нічога не думаў, акрамя як пра тое, што мне трэба нешта напісаць пра Сталінград, сваё, новае, эмацыянальна ўзвышанае... І разам з тым блізкае да падзей, якія адбываліся на самой справе. Лепей за жыццё хіба прыдумаеш?!

цыйнай. Праўда, па духу мне сімпатычнае іх бунтарства і ў мастацтве, і ў грамадскіх памкненнях. Але вярнуся да размовы пра Роберта: калі Андрэй і Яўген, паўтаруся, блізкія мне па духу, то Раждзественскі блізкі па душы... У нас з ім шмат аднолькавага.

перакладаў, здзейсненых Вамі?

– І нават зараз пішуць шмат, як ні дзіўна. А што да перакладаў, то некалькі так складалася, што размова часцей ідзе як і пра арыгінальныя вершы. Часам нават няёмка становіцца, спрабую нагадаць, даказаць, што вы, паважаны чытач, абмыліліся, я толькі пераклаў тое, што стварыла, вылучыла думка, прыкладам, геніяльнага Міцкевіча...

– Наколькі добра Вы ведаеце беларускую літаратуру? Што ў ёй найболей цікавае Вам?

– Па-першае, я ніколі не сядзеў на месцы. Шмат ездзіў па былым Савецкім Саюзе. Акрамя таго, уваходзіў у склад Камітэта па прысуджэнні Ленінскіх прэміяў... Сустрэчы, знаёмствы пасля вымагаюць і патрабуюць звароту да кніг з тым, з кім учора сядзеў за адным сталом, выступаў у адной аўдыторыі. У гэтым – і праяўленне пэўнай культуры. Так што, шмат што чытаў. Пасля ўсе мы, прадстаўнікі ўкраін, былі ўважлівыя да часопіса «Дружба народаў», што дазваляла сачыць за нацыянальнымі літаратурамі ў рэспубліках. Па-другое, беларуская літаратура часам парухнула спакойную шматнацыянальную плынь, як гэта здарылася з творчасцю Васіля Быкава. Яго прозу перачытваю і зараз. І вельмі ўдзячны лёсу, што нам давалося некалькі разоў сустрэцца. Адноўчы – на святкаванні юбілею Янкі Купалы ў вас у Беларусі. Пасля – у час Дзён таджыкскай літаратуры ў Беларусі ў 1966 годзе. Тады я быў адзначаны Ганаровай граматай Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР. А яшчэ – у Нурэку і ў Душанбэ, калі Васілю Уладзіміравічу ўручалі Рабочую прэмію бібліятэкі Нурэцкай ГЭС. І па гэтых кароткіх сустрэчах у мяне складалася ўражанне пра Васіля Быкава як пра чалавека сціплага, надзвычай удумлівага і разважлівага.

– Дарэчы, а як зараз складаюцца справы з бібліятэкай «Дружбы народаў», у якую слалі свае кнігі з аўтаграфамі ці не ўсе пісьменнікі Савецкага Саюза?

– І не толькі Савецкага Саюза, але і пісьменнікі з краін былога сацыялістычнага лагера. Шкада, што зараз ініцыятыва гэтая ў заняпадзе... Хаця сама бібліятэка па-ранейшаму існуе. І я часам наведваюся туды.

...Шкада, што вельмі кароткая была размова з каротным паэтам Таджыкістана Мумінам Канаатам. Але жыццё працягваецца. І вось зусім нядаўна да беларускага чытача прыйшлі новыя пераклады паэзіі аўтара «Галасоў Сталінграда». Гэтым разам дзякуючы Міколу Мятліцкаму... А я па-ранейшаму час ад часу паглядаю на гранат на падвакоўні, на гэты сімпатычны напамін пра Таджыкістан і таджыкскія сустрэчы.

Кастусь ХАДЫКА

Сонца граната

1964 года паэма была адзначаная прэміяй Ленінскага камсамола Таджыкістана. Галавакружэння і зорнай хваробы адчуць не паспеў. Па-першае, выклаўся ў паэме цалкам, дашчэнт. Некаторы час здавалася нават, што блізка нічога напісаць не змагу. Таму многа і перакладаў у той час.

– У хуткім часе сапраўднай падзей у савецкай паэзіі сталася Вашая паэма «Галасы Сталінграда»...

Партрэт Муміна Канаата (мастак Закір Сабіраў)

– Задумка яе ўзнікла з першага кроку на гераічнай зямлі. У чэрвені 1965 года праходзілі Дні літаратуры Таджыкістана ў Расіі. Пачаліся яны ў Махачкале і Астрахані. А наступнай раніцай на цеплаходзе пісьменніцкая дэлегацыя прыбыла ў Валгаград. Нас сустрэлі, як гэта і робіцца, з кветкамі, пышным караваем. На перадзе з таджыкскага боку ішоў Мірзо Турсун-задэ. Я некалькі затрымаўся. Нешта ў свядомасці было боязнае: «Як гэта нагою ступаць на такую святую зямлю, дзе столькі крыві, подзвігаў, болю?!» Пажылая жанчына ў чорнай хустцы мяне запрывмеціла і гаворыць літаральна наступнае: «Сыноч, у цябе вельмі добрае сэрца, ідзі, не бойся, а то спознішся, згубіш сваіх...» І кінула пад ногі, як мне цяпер помніцца, кавалак матэры... Не, гэта была не хустка. Як, чаму ў яе аказалася ў руках тканіна, не магу зразумець. І не распытваў пасля, бо ўсё адбывалася быц-

Шмат сустракаўся з удзельнікамі Сталінградскай бітвы, знайшоў землякоў, якія там былі ў самы гарачы час. Знаёміўся з мемуарамі, дакументальнымі матэрыяламі. Спакваля выбудоваўся сюжэт, стваралася ці не самая мая дарагая паэма. Пабудова сюжэта, паэтычная архітэктура носіць авесціцкі характар. У цэнтры – чатыры святыя элементы, гімн, рэальныя людзі з сваімі імёнамі.

– Ведаю, што тэкст паэмы абмяркоўваўся на нейкай высокай нарадзе военачальнікамі...

– Так, прысутнічаў нават начальнік Генеральнага штаба Узброеных Сілаў СССР. Былі генералы, якія камандавалі арміямі, дывізіямі на Сталінградскім фронце.

– І маршал Чуйкоў таксама?

– Не, яго на той час чамусьці не было ў краіне... Заўвагаў фактычна ніхто не выказаў. Усе віншавалі з творчай удачай.

– На рускую мову паэму пераклаў Роберт Раждзественскі...

– І мяне гэта было па душы, што менавіта ён узяўся за такую складаную працу. Перакладаў, зразумела, па падрадкаўніку. Але акрамя таго мы часта сустракаліся і абмяркоўвалі найболей складаныя месцы. Сёе-тое даводзілася літаральна расшыфроўваць. Бо і часам Роберт адчуваў, што не можа асэнсаваць нешта з таго, аб чым я думаў выключна па-таджыкску. Усё ж, пагадзіцеся, паэзія на мове арыгіналу – гэта адна справа, у перакладзе, нават самым добрым – нешта іншае, шмат дадаецца ад перакладчыка, а галоўнае – ад мовы, на якую ўзнаўляецца тэкст.

– У сваіх паэтычных вышукках, як мне падаецца, Вы дужа блізкі да Андрэя Вазнясенскага і Яўгенія Яўтушэнкі...

– Па-першае, яны, зразумела, – паэты розныя, хаця абодва велічыні, маштабу неверагоднага... Па-другое, так, мне цікавыя многія іх знаходкі. Ды толькі ўсё адно знаёмства з іх творчасцю было для мяне, скажам так, вучобай інфарма-

– Наступным крокам стала паэма, якая, магчыма, не аднавідала задачам адлюстравання сучаснасці...

– А ведаецца, як мне асабіста падаецца, літаральна ва ўсіх літаратурах народаў СССР нешта падобнае адбывалася. На вайну паэты разважліва паглядзелі, прынялі яе боль на сябе і сталі шукаць нешта ўнутры... Праўда, хтосьці яшчэ тармазіў (а часцей – і прыстыў, застаўся ў пэўным дагматычным палоне), а нехта спрабаваў надаць мастацкую форму сацыяльным пераўтварэнням... Мяне пацягнула назад, да развагі пра ўласна нацыянальнае, роднае і разам з тым агульначалавечае... Так нарадзілася паэма «Мацярынскі твар». Гэта твор пра вяртанне да сябе, погляд на свае карані.

– І прыблізна ў тым жа гады Вы перакладаеце паэзію Адама Міцкевіча на таджыкскую мову, Адама Міцкевіча, які нарадзіўся ў Беларусі...

– Тады я гэтага не ведаў. Адам Міцкевіч і тады, і зараз уяўляецца мне выключна польскім паэтам. А што паўплывала на выбар, чаму менавіта яго стаў перакладаць? Цяжка растлумачыць. Ві-

Мумін Канаат з дачкой Шырын

даць, адчуў блізкасць, роднасць у параўнанні з многімі цікавымі майстрамі яго часу. Для мяне блізкі Захад, усходні Захад адкрываўся якраз праз Міцкевіча.

– Дарэчы, як часта пішуць Вам чытачы, ці рэагуюць яны на публікацыі

Успаміны Рыпінскага пра Кюхельбекера

Першае сведчанне пра лёс аднаго з удзельнікаў паўстання 14 снежня 1825 года, якое з'явілася ў друку, належыць нашаму суайчыніку, паэту і фалькларысту, кнігавыдаўцу і мастаку Аляксандру Рыпінскаму.

Пасля задушэння паўстання 1830–1831 гадоў Аляксандр Рыпінскі вымушаны быў эміграваць у Францыю, дзе хутка стаў сябрам польскага «Літаратурнага таварыства». У 1839 годзе на адным з яго пасяджэнняў ён выступіў з дакладам пра беларускі фальклор. А ўжо ў наступным годзе ў Парыжы была выдадзена ягоная кніжка «Беларусь», якая мела наступнае прысвячэнне: «Первому из белорусских мужичков, который сначала выучился читать, этот мой благой труд, в знак высокого почтения и похвалы, посвящаю и для

него печатаю». Па словах самога Рыпінскага, ён жадаў падзяліцца з сябрамі сваімі ўспамінамі пра родныя мясціны (нарадзіўся ён у Наваградскім павеце. – В.А.), пазнаёміць іх з мясцовым фальклорам. Асабліва падрабязна ён апісвае пахавальныя і вясельныя абрады, песні, гульні і танцы.

Але ў адной з сваіх заўвагаў, якая займае каля 4 старонак тэксту, Аляксандр Рыпінскі падрабязна раскажаў пра сваю сустрэчу з дэкабрыстам і ліцэйскім сябрам Пушкіна – Вільгельмам Кюхельбекерам: «Я пазнаёміўся з ім у крэпасці Дынабург, калі ён, прысуджаны

Вільгельм Кюхельбекер

да 15 гадоў катаржных працаў, пазбаўлены ўсіх чыноў, прывілеяў і дваранства, пяты год нёс ярмо прысуду. Не раз мы з сябрамі Аляксандрам Пангоўскім ці Тадэвушам Скржыдлеўскім збягалі з школы прапаршчыкаў, каб наведаць яго ў лазарэце ці ў турме».

Але Рыпінскі нічога не кажа пра тое, чаму даволі свабодна ўдавалася сустрэцца з вязнем. Справа ў тым, што ўмовы зняволення ў Дынабургскай крэпасці змякчыліся дзякуючы генералу Ягору Крыштафовічу – родзічу смаленскіх памешчыкаў Крыштафовічаў, якія сябравалі з сем'ямі Кюхельбекераў і Глінкаў па Закупскім маёнтку. Сам генерал наведваў вязня і не перашкаджаў яго зносінам з іншымі афіцэрамі гарнізона, сярод якіх былі паэты Пётр Манасеін і Аляксандр Шышкоў. Па яго хадайніцтве Вільгельму Кюхельбекеру дазволілі чытаць і пісаць, атрымоўваць кнігі, прагульвацца па плацы.

«Гэта чалавек вялікай душы, – працягвае Рыпінскі, – немец ці швед па прозвішчы нарадзіўся дзесьці ў ваколіцах Пецярбурга ці ў самой сталіцы і быў сапраўдным сынам свайго новай радзімы, якую болей за жыццё любіў, так жа, як сам Рылееў, Бясту-

жаў і Пестэль... Перад выгнаннем у Сібір ён павінен быў правесці некалькі гадоў у Дынабургу, і ён спакойна праседзеў бы гэтыя гады ў свайго камеры ў халаце, калі б наведванне астрага тыранам (царом. – В.А.), які праязджаў міма, не парушыла дарагога для яго спакою; злавесны знак гэтых наведванняў: Кюхельбекеру галілі па-арэстанцку лоб і запрагалі хворага, з кіркай у руцэ, у тачку».

Папулярнасць дэкабрыстаў у Польшчы была такая вялікая, што нават далёкі ад дэмакратычнага лагера ўдзельнік нацыянальнага руху Аляксандр Рыпінскі захапляўся падзвігам рускіх рэвалюцыянераў. Яркі прыклад таму – створаны ім вобраз Вільгельма Кюхельбекера: «Як ясны месяц блішчыць сярод мноства цёмных зорак, так і яго высакародны, бледны, схуднелы твар з выразнымі рысамі вылучаўся ззяннем ду-

мы Адама Міцкевіча «Дзяды», маналог вязня – Яна Сабалеўскага, які распавядае іншым зняволеным пра сустрэчу каля брамы астрага з маладым асуджаным. Голены па-арэстанцку, закаваны ў кайданы, ён павінен быў ісці этапам у Сібір. Мужны юнак звярнуўся да натоўпу, што сабраўся каля турмы, з заклікам да нацыянальна-вызваленчай барацьбы. У трэцяй частцы «Дзядоў» Міцкевіч апісаў вобразы дэкабрыстаў А. Бястужава і другога, невядомага рускага афіцэра (як мяркуюць, Рылеева. – В.А.). Паэт паказаў, што іх звязваюць з польскімі патрыётамі вузы братэрства.

Напранцы сваіх успамінаў А. Рыпінскі распавядае аб працы В. Кюхельбекера: «Адзіным яго заняткам у турме была літаратура. Я перапісваў яму па-руску для друку трагедыю «Шуйскія», пра часы захопу Масквы Жулкеўскім. Мне прыцягнула тое, што ў

Від на Дынабургскую крэпасць

хоўнай прыгажосці сярод велізарнага натоўпу злачынцаў, апранутых, як і ён, у шэры «мундзір» адрынутых. Моцнае і загартаванае сэрца, напэўна, білася ў яго грудзях, калі вусны, гэты верны перадатчык нашых пачуццяў, ніколі ні перад кім не вымавілі ніводнага слова скаргі на суровую долю. Маўчай ён – маўчай і чакаў канца сваіх пакутаў...»

Далей Аляксандр Рыпінскі цытуе ўрывак з паэ-

сваім творы ён надзяліў нашага выдатнага палкаводца высакародным характарам, а яшчэ болей тое, што ён прывёў даслоўны пераклад з польскай мовы словаў Жулкеўскага, узятых з гістарычнай песні паважанага ветэрана польскай літаратуры (Юліяна Нямцэвіча. – В.А.), якога мы ў нашай суполцы шануем. У гэтай працы мы самі ўсе яму дапамаглі...»

Успаміны Аляксандра Рыпінскага пра Вільгельма Кюхельбекера займаюць значнае месца сярод іншых мемуараў пра дэкабрыстаў. У іх знайшла сваё адлюстраванне адданасць В. Кюхельбекера радзіме і непахіснасць яго духу. Перад чытачом узнікае высакародны і трагічны вобраз рускага паэта-рэвалюцыянера. Таму ўспаміны А. Рыпінскага ўяўляюць вялікі інтарэс для гісторыі культурных сувязяў абодвух народаў.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ,
г. Мінск

У тэатры «Зніч»

Беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра «Зніч» 16 сакавіка запрашае ўвечары на музычна-драматычны манаспектакль «Пачакай, сонца!». У яго аснове – раман у вершах Ліны Кастэнкі «Маруся Чурай» і творы з еўрапейскай паэзіі ў перакладзе Ніны Мацяш, а таксама яе вершы і санеты. Пастаноўка расказвае аб каханні і пакутах украінкі Марусі Чурай, вядомай у сваіх краях цудоўнымі песнямі, з якімі Украіна не развітвалася ні ў горы, ні ў радасцях і буднях паўсядзённага жыцця. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца – Галіна Дзягілева. Добрае музычнае аздабленне створае Дзяржаўным камерным хорам Рэспублікі Беларусь.

«Пачакай, сонца!»

На манаспектакль «Маленькі анёлак» запрасіць маленькіх глядачоў артыстка Раіса Астрадавінава 22 сакавіка а 15 гадзіне. Вершы Кармэна Барноса дэ Гаштольд натхнілі драматурга Сяргея Кавалёва стварыць п'есу. У выніку атрымаўся філасофская казка.

Увечары таго ж дня – музычна-паэтычны спектакль «У краіне светлай...». Дзякуючы артысту Вячаславу Статкевічу класік нашай літаратуры Максім Багдановіч паўстане невядомым шырокаму чытачу. Музыкае суправаджэнне і ваякал – Сяргея Сарокіна.

Манаспектакль «Абранніца» створаны паводле «Маленькіх трагедый» Аляксандра Пушкіна. Ягоны сюжэт складзены з трох частак – «Каменны гасць», «Моцарт і Сальеры» і «Скупы». Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца Галіна Дзягілева запрашае глядачоў завітаць у тэатр 23 сакавіка.

26 сакавіка а 14 гадзіне маленькія глядачы пабачаць лялечны манаспектакль «Граф Глінскі-Папялінскі» – беларускі варыянт старой гісторыі пра беднага хлопца Марціна і ягонага добрага сябра ката Максіма. Сцэнічная версія і выкананне – Вячаслава Шакаліды.

На паэтычны манаспектакль «Прыпадаю да нябёс...» запрасіць заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава 29 сакавіка. Музыкае суправаджэнне – гітарыста Сяргея Сарокіна і цымбалісткі Таццяны Карабковай. Пастаноўка складзена з твораў Яўгеніі Янішчыц.

Вечаровыя пастаноўкі пачынаюцца а 19-й гадзіне. Спектаклі адбываюцца ў тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алёны ў Мінску. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне ў Мінску (017) 331-75-53.

Дынабургская крэпасць (фота 1920 г.)

Сакавік

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы (1940) – 70 гадоў з часу адкрыцця.

3 – Якушка Герасім Васільевіч (1900, Бялынін, р-н – 1942), архітэктар, галоўны архітэктар Мінска ў 1936–1941 гг. – 110 гадоў з дня нараджэння.

5 – Сцяцко Павел Уладзіміравіч (1930, Зэльва, р-н), мовазнаўца, аўтар многіх слоўнікаў і падручнікаў для вышэйшай школы – 80 гадоў з дня нараджэння.

5 – «Азёры», ландшафтны заказнік рэспубліканскага значэння (Гродзен. і Шчуч. р-ны; 1990) – 20 гадоў з часу ўтварэння.

5 – «Дакудаўскі», біялагічны заказнік рэспубліканскага значэння (Лід. р-н; 1990) – 20 гадоў з часу ўтварэння.

7 – Раічык Васіль Патровіч (1950, Шклоўск. р-н), кампазітар, піяніст, заснавальнік і кіраўнік ансамбля «Верасы», народны артыст Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1980) – 60 гадоў з дня нараджэння.

8 – Колюх Пётра (Пётр Васільевіч; 1910, Карэл. р-н – 1994), спявак, якога называлі беларускім Шаляпіным і якому аплэдзіраваў увесь свет, у эміграцыі (ЗША, Канада) – 100 гадоў з дня нараджэння.

8 – Пархута Яраслаў Сільвестравіч (1930, Івац. р-н – 1996), пісьменнік, краязнаўца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя К. Каліноўскага (1992) – 80 гадоў з дня нараджэння.

10 – «Казьянскі», рэспубліканскі ландшафтны заказнік (Шуміл. і Полац. р-ны; 1960) – 50 гадоў з часу ўтварэння.

10 – «Налібоцкі», рэспубліканскі ландшафтны заказнік (Валож., Стаўбц., Іўеўск. і Навагруд. р-ны; 1960) – 50 гадоў з часу ўтварэння.

12 – Калечыц Алена Генадзьеўна (1940), вучоны-археалаг, кіраўнік шырокамаштабных археалагічных даследаванняў на Беларусі, аўтар многіх гісторыка-археалагічных кніг – 70 гадоў з дня нараджэння.

12 – Мазырскі драматычны тэатр імя І. Мележа (1990) – 20 гадоў з часу стварэння.

15 – Савіч-Заблоцкі (Суліма-Савіч-Заблоцкі) **Войслаў (Вайніслаў) Казімір Канстанцінавіч** (1850 ці 1849, Мёр. р-н – пасля 1893), беларускі і польскі пісьменнік, публіцыст – 160 гадоў з дня нараджэння.

Водгалас традыцый

На рацэ Заходняя Дзвіна, якая ўпадае ў Балтыйскае мора ў сярэднім яе цячэнні, раскінуўся горад Віцебск. На Заходняй Дзвіне жыло племя крывічоў.

Першыя славяне-крывічы, якія ўзышлі на пагорак, назвалі сябе віцьбічамі – па назве ракі Віцьба – прытоку Заходняй Дзвіны. Месца здалося ім прыдатным для жылля. З аднаго боку ўзгорак абараняла паўнаводная Дзвіна, з другога – рака Віцьба. Па крутых берагах раскіданыя шматлікія валуны...

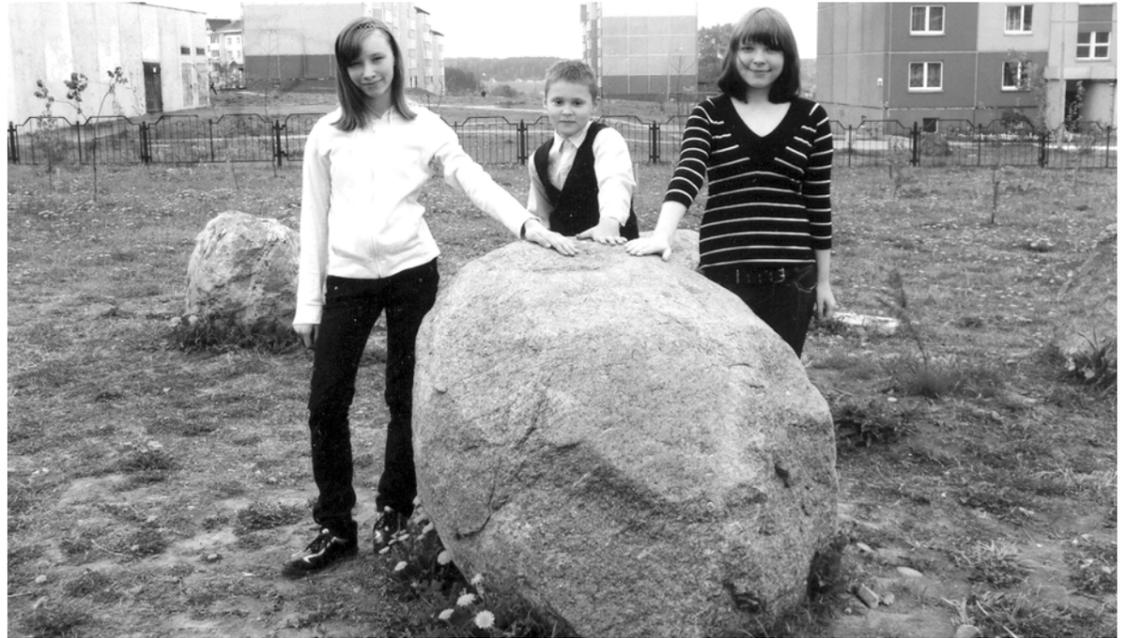
І на тэрыторыі нашай школы ляжаць старажытныя валуны, на якія ніхто доўгі час не звяртаў увагі. Адночы адзін вучань паклаў на камень руку і адчуў цяпло і біццё сэрца каменнага сябра. І таму сама сабой прыйшла назва каменю – «Камень Добрых пажаданняў». Калі на

камень пакласці руку, то можна пажадаць сябрам, родным, знаёмым усяго самага найлепшага. І пажаданне абавязкова спраўдзіцца, калі яно шчырае.

Побач з валунамі растуць дзве бярозкі: «Бярозка ўдачы» і «Бярозка поспеху». А вясной распускаюцца кветкі на дзвюх палянах: «Валожкавая фантазія» і «Рамонкавы поспех». І ў кутку паміж імі пасаджаны маладзенькі дубок.

Разам з дрэвамі і кветкамі павялічваюцца і нашыя веды пра традыцыі і звычкі язычнікаў. У гэтым месцы мы імкнёмся захаваць водгаласы мноства старажытных рытуалаў.

Ганна РЫДКІНА,
навучэнка 9 класа гімназіі № 7
г. Віцебска

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

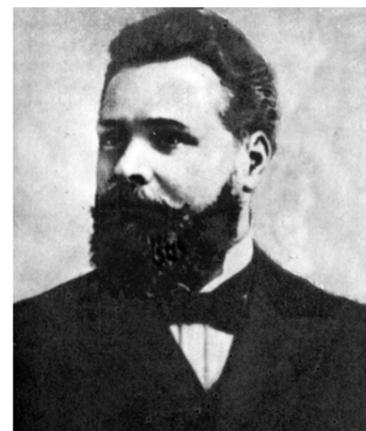
(Пачатак у № 1 за 2003 год)

КАРСКІ Яўхім Фёдаравіч 20.12.1860(01.01.1861), в. Лаша Гродзенскага р-на – 29.04.1931] – філолаг-славіст, заснавальнік беларускага мовазнаўства і літаратуразнаўства, этнограф, фалькларыст, палеограф. Акадэмік Пецябургскай АН (1916, член-карэспандэнт з 1901), правадзейны член Інстытута беларускай культуры (1922), Чэшскай АН (1929). У 1905–1910 гг. рэктар Варшаўскага ўніверсітэта. З 1917-га прафесар Петраградскага ўніверсітэта. Удзельнічаў у распрацоўцы статута Інбелкульту. Падтрымліваў сувязі з бел. этнографамі і фалькларыстамі М.Я. Нікіфароўскім, Е.Р. Раманавым, П.В. Шэйнам, з бел. навукова-літаратурным гуртком студэнтаў Пецябургскага ўніверсітэта, з бел. выдавецкім т-вам «Загляне сонца і ў наша аконца» (Пецябург). Яго навуковая дзейнасць шматгранная і плённая. Напісаў больш за 700 працаў па славісты-

цы, беларусістыцы, русістыцы, этнаграфіі, фальклору, палеаграфіі і педагогіцы.

Збіранне фальклорна-этнаграфічных матэрыялаў было для Карскага сродкам вырашэння праблемы паходжання і развіцця бел. мовы. У працах «Беларускія песні с. Беразавец Навагрудскага пав. Мінскай губ.» (1884 – 85), «Беларускія песні в. Навасёлкі-Затрокскай Віленскай губ. Троцкага пав.» (1889) дакладна перадаў асаблівасці мясцовых гаворак. На падрыхтаванай ім «Праграме для збору асаблівасцяў беларускай гаворкі» надрукавана 6 выпускаў «Матэрыялаў для вывучэння беларускай гаворкі» (1897 – 1910). Галоўнае ў яго навуковай спадчыне – 3-томная праца «Беларусы» (1903 – 22, 7 вып.), названая энцыклапедыяй беларусазнаўства, – найвышэйшае дасягненне еўрапейскай славістыкі канца XIX – пач. XX ст. На аснове глыбокага, комплекснага, параўнальна-гіс-

тарычнага абагульнення вялікага фактычнага матэрыялу навукова абгрунтаваў, што беларускі народ існуе як нацыянальная адзінка, што ён стварыў сваю арыгінальную культуру, родную мову, багатыя традыцыі і невычэрпную скарбніцу твораў вуснай паэтычнай народнай творчасці. Прарадзімай славянаў Карскі лічыў Палессе (басейн Прыпяці, верхняга Нёмана і ніжняй Бярэзіны). Перыяд пасля распаду Кіеўскай Русі ён характарызаваў як час утварэння беларускай, украінскай і рускай і народнасцяў, вызначыў час фармавання беларускай народнасці (XIII – XV стст.). На аснове лінгвістычных, гістарычных, археалагічных, этнаграфічных і антрапалагічных дадзеных прыйшоў да высновы, што беларусы былі аўтахтонамі ў сваёй краіне, у большай сваёй масе яны насіялі прарускую і праславянскую тэрыторыю. Каштоўнасць маюць і звесткі Карскага пра межы рассялення беларусаў. Спраба вызначэння этнаграфічных межаў беларусаў зроблена ў працы «Агляд гукаў і формаў беларускай гаворкі» (1885). Этнаграфічная эк-

спедыцыя (1903) па межах распаўсюджвання беларускай дыялектнай мовы дала магчымасць Карскаму стварыць «Этнаграфічную карту беларускага племені» (Беларусы. Т. 1. 1903).

У процівагу міфалагаў, якія лічылі сучасную народную творчасць астаткам паэтычных поглядаў людзей стараж. перыяду, гаварыў пра эвалюцыю яе ад ніжэйшых формаў да вышэйшых. Найбольш стараж. жанрам лічыў замовы, разглядаў іх паходжанне, функцыянальнасць, змест, сувязь з язычніцтвам і хрысціянствам, мастацкую форму. Пры разглядзе кожнага з відаў і жанраў вусна-паэтычнай творчасці вялікую ўвагу надаваў іх этнаграфічнаму аналізу, паказаў як найважнейшую крыніцу для вывучэння жыцця, побыту і культуры народа, як сродак выхавання пэўных маральна-этычных нормаў народнай псіхалогіі. Асаблівую ўвагу надаваў разгляду беларускай казкі, упершыню выказаў палажэнне пра яе нацыянальны характар.